

Pluk ze

Precies een kwart eeuw geleden publiceerde Gary Becker zijn visie over misdaad en straf¹. Sindsdien houden economen zich bezig met het uitdelen van efficiënte straffen. Vorig jaar kreeg Becker de Nobelprijs voor gewone economische analyses van ongewone onderwerpen als discriminatie, opleiding, huwelijk, vruchtbaarheid en andere huishoudelijke bezigheden. In dit Becker-jaar introduceerde Nederland op 1 maart de 'pluk ze'-maatregel, een radicale verandering in het straf- en procesrecht met als doel misdadigers kaal te plukken van de voordelen van hun illegale activiteiten. Naast de normale strafzaak kan een apart strafrechtelijk financieel onderzoek gaan lopen waarbij speciale 'kaalplukteams' opsporen hoeveel er is verdiend, zodat de rechter het kan confisceren. Als de kaalplukkers eenmaal binnen zitten, wordt onder elke steen gekeken. Als je niet kan aantonen dat wat ze vinden legaal is, wordt het ingepikt. Veel juristen vinden dat deze maatregel zich niet zo goed verhoudt tot de fundamentele rechtsbeginselen. Hij wordt vooral op doelmatigheidsgronden verdedigd. Precies wat Becker zou willen.

Zoals elke andere zakenman streeft de misdadiger naar winstmaximalisatie, althans volgens Becker. Het optimale niveau van misdaad ligt voor de rationele boef waar zijn marginale kosten gelijk zijn aan zijn marginale opbrengsten. Neem drugs en stel dat de opbrengst van een extra uur dealen duizend gulden is. Met het extra uur dealen neemt echter ook de verwachte straf toe. Als winstmaximaliserend crimineel doe je dat uurtje dealen er alleen maar bij als die marginale kosten onder de duizend gulden blijven.

Indien boeven zich zo rationeel gedragen dan kan het Ministerie van Justitie hen effectief afschrikken door hun marginale kosten te verhogen. De minister kan de straffans beïnvloeden (meer politie, meer rechters) en de straf zwaarder maken (hogere geldboetes, langere celstraffen). Dit veroorzaakt maatschappelijke kosten (cellen kosten geld). Daar staan maatschappelijke baten tegenover: het verminderen van leed en schade door minder criminaliteit. Misdaad veroorzaakt niet alleen ellende bij het slachtoffer maar heeft, net als milieuvervuiling, externe effecten. Door de toename van criminaliteit groeit het gevoel van onveiligheid onder de bevolking en dat zijn psychische kosten. Opgejaagde burgers gaan ook extra sloten, klemmen en alarminstallaties installeren. Het optimale niveau van misdaadbestrijding ligt waar de marginale sociale kosten gelijk zijn aan de marginale sociale baten. Hieruit blijkt dat het meestal niet optimaal is om misdaad geheel en al uit te roeien. Een econoom kan daar mee leven. Een ethicus moet daar last van hebben.

Verder leren we dat de effectiviteit van criminaliteitsbestrijding samenhangt met hoe sterk de misdadiger reageert. De elasticiteit van de crimineel is cruciaal. De goedkoopste vorm van misdaadbestrijding is slechts af en toe, als voorbeeld, een boef pakken en

die dan flink straffen. Vroeger werd zo iemand op het marktplein opgehangen, maar die goedkope combinatie van lage straffans en hoge boete werkt niet. Boeven blijken veel gevoeliger voor de kans om gepakt en gestraft te worden dan voor de omvang van de boete. Zeker als het om geldboetes gaat en ophangen doen we niet meer. Het opleggen van hoge boetes wordt daarenboven begrensd door het rechtvaardigheidsgevoel (je kan een kruiddief geen boete van drie ton opleggen) en door de financiële mogelijkheden van de boef (een kale kip kan je niet plukken).

De nieuwe maatregel gaat over het financieel kaalplukken van vermogende boeven tegen wie al een strafzaak loopt. Dat past prima binnen de theorie van Becker. Het verhoogt de verwachte kosten en zal misdaad afremmen. Maar geeft de 'pluk ze'-maatregel de beste kosten-batenruil van alle maatregelen die we kunnen bedenken? De speciale opsporingseenheden zijn duur en ze krijgen een helmsmoeilijke klus. Ze hoeven geen 'winst' te maken. De opsporingskosten mogen groter zijn dan wat er wordt geconfiscieerd. Als de netto sociale kosten maar opwegen tegen de sociale baten van verminderde criminaliteit. Hier dreigt een probleem. Criminelen zullen reageren op deze nieuwe kaalplukdreiging. Er komen gouden tijden voor witwassers. De 'pluk ze'-maatregel werkt als een 100% belastingtarief. Kijkend naar de creativiteit die aan de dag wordt gelegd om veel lagere belastingvoeten te ontduiken belooft dit niet veel goeds.

In het verleden werd bij het vaststellen van de straf vaak een soort 'afroombote' opgelegd: een extra hoge geldboete met de bedoeling een stuk van de criminele inkomsten binnen te halen. Afromen is weliswaar natte vingerwerk maar het is stukken goedkoper dan de speciale opsporingseenheden. Stel dat je met afromen de grootste smak van de criminele inkomsten binnensleept, dan is dat wellicht efficiënter. Met het duurdere precisiewerk van de kaalplukteams haal je meer binnen, maar zoals gezegd, het is niet altijd optimaal misdaad tot op de bodem te bestrijden.

De belangrijkste toepassing van de 'pluk ze'-maatregel wordt vermoedelijk de drugshandel. Via deze maatregel gaan we dan met zijn allen delen in de opbrengsten van de drugshandel. Als we deze stap hebben gezet, kunnen we dan ook niet nog wat verder gaan en gewoon de drugshandel uit het strafboek halen, de handel reguleren en fors accijnzen heffen? Daarvan is de kosten-batenafweging zeker gunstig. Met accijnzen kan je pas echt gaan kaalplukken.

1. G. Becker, Crime and punishment: an economic approach, *Journal of Political Economy*, 1968.

J.J.M. Theeuwes